
NEDERLAND VERANDERT EN WAT DOET DE KERK?

SNUFFELEN AAN:

POSTMODERNISME

POSTCHRISTENDOM

EMERGING CHURCH

KERKVERLATING

KONINKRIJK

MISSIONAIR

INCARNATIE

ZOEKTOCHT

JEZUS

GEMEENSCHAP

KERKVERNIEUWING

WANTROUWEN

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING.....	3
NEDERLAND VERANDERT	4
Veranderingen in levenshouding	4
Post wat?	5
In de overgang	5
POSTMODERNISME	6
De komst van al het verschrikkelijke?	6
Verschillen tussen modernisme en postmodernisme	6
Ontwikkeling van het postmodernisme	7
Het kennen van de waarheid	8
Het vieren van diversiteit	8
Behoeftte aan gemeenschap	9
De kerk en de overgang	9
POSTCHRISTENDOM.....	10
Een cultuur gestempeld door geloof	10
Plussen en minnen.....	10
Van meerderheid naar minderheid	11
Een nieuwe situatie	11
Macht verandert geloof.....	11
Huilen of juichen?	12
EMERGING CHURCH.....	13
Aanpassing van de kerk.....	13
Een ongeorganiseerd gesprek	13
Definitie	14
Jezus centraal: een holistische benadering	14
Onderscheid tussen kerk en wereld opheffen	15
Leven als gemeenschap	16
Meer karakteristieken	17
Emerging church in Nederland	18
Gemeentestichting of kerkvernieuwing?	19
UITLEIDING	20
VERDER LEZEN.....	21
Postmodernisme	21
Postchristendom	21
Emerging church	22
Overige	22

INLEIDING

Veel kerken lukt het niet om contact te leggen met Nederlanders buiten de kerk. Vooral jongeren vinden geen aansluiting. Tegelijkertijd ken ik zoveel jongeren die op zoek zijn naar antwoorden, vriendschap en hoop. Ik ken zoveel jongeren die enthousiast zijn over Jezus...maar bij de kerk vinden veel van die jongeren geen aansluiting. Is het probleem dat de kerkdiensten niet hip genoeg zijn of zit het probleem dieper?

Daarnaast heb ik vragen over hoe ik met mijn geloof omga. Hoe kan het dat ik zo druk ben met het organiseren van activiteiten en toch de kern regelmatig lijkt te missen? En wat doe ik eigenlijk met Jezus' woorden? Hoe wil God dat ik met mijn geld en tijd omga? Lastig.

Ik heb wat afstand genomen van de dingen waar ik druk mee was. Even geen jeugdkerk, geen huiskring, geen kerkdiensten, geen georganiseer. Daarmee kwam er ruimte om te lezen, om mensen te ontmoeten, om na te denken. Mijn vragen: Hoe staan mensen in Nederland in het leven? Hoe kan ik mensen helpen Jezus te ontmoeten? Kan de kerk beter functioneren? Doe ik recht aan wat de bijbel mij wil zeggen?

Makkelijke antwoorden zijn er niet op dit soort vragen, mijn zoektocht is daarom nog niet afgerond. Toch heb ik al wat dingen ontdekt. Om overzicht te brengen in wat ik ontdekt heb, heb ik geprobeerd de hoofdlijnen op te schrijven.

In twintig pagina's kun je eigenlijk geen genuanceerd beeld schetsen van het postmodernisme, postchristendom en de emerging church. Versimpeling is onvermijdelijk. In twintig pagina's kun je alleen een beetje snuffelen; neem daarom de moeite om verder te lezen. Dat kan bijvoorbeeld op internet, via www.jezusvolgen.nl/nederlandverandert.

Martijn Vellekoop
Naaldwijk, december 2006

NEDERLAND VERANDERT

Veranderingen in levenshouding

Dat Nederland verandert is geen nieuws. We komen steeds minder kolenkachels, stoomboten en platenspelers tegen; er is niemand die dat verbazingwekkend vindt. Maar er verandert meer in Nederland: we communiceren op nieuwe manieren, onze dagindeling is niet meer hetzelfde als vijftig jaar geleden en we staan anders in het leven.

Kerken veranderen ook: centrale verwarming, microfoons en beamers zijn uit veel kerken niet meer weg te denken. Tastbare zaken, nieuwe technologieën worden relatief makkelijk ingepast in het kerkelijk leven. Met minder tastbare zaken is dat lastiger: de muziekstijl en de liturgie veranderen je in de meeste kerken niet één-twee-drie. Nog lastiger is het met veranderingen in levenshouding, die zijn helemaal ongrijpbaar en daardoor is het als kerk nóg lastiger om je erop aan te passen. Toch, ook de levenshouding van Nederlanders verandert.

In dit artikel kijken we naar twee grote, lastig grijpbare veranderingen: de eerste is die van modernisme naar postmodernisme, de tweede is die van christendom naar postchristendom. Beide veranderingen komen in een apart hoofdstuk aan bod. Deze twee veranderingen zijn drijvende krachten achter wat er speelt in onze samenleving, toch realiseren veel kerken zich niet welke impact deze veranderingen hebben op onze samenleving en op de kerk. In het vierde hoofdstuk bekijken we daarom hoe de emergent church met deze veranderingen omgaat.

“Jongeren, de 16-30-jarigen, hebben vooropgelopen in de ontkerkelijking.”

Sociaal en Cultureel Planbureau

Post wat?

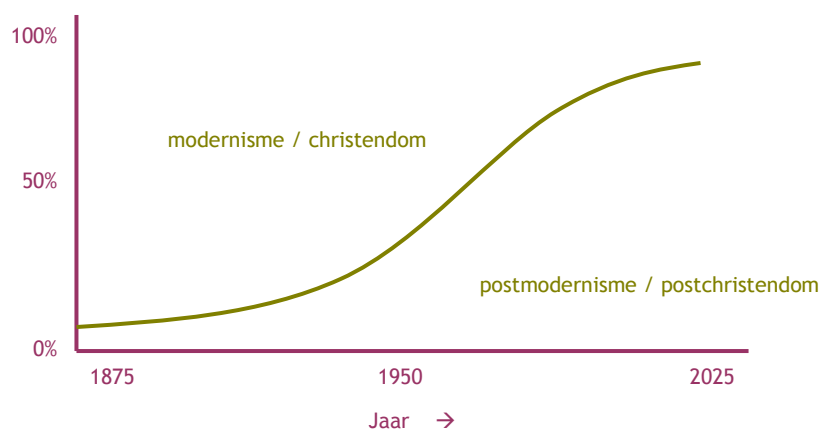
Opvallend is dat zowel de term postmodernisme als de term postchristendom begint met ‘post’, dat is Latijn voor ‘erna’. De termen vertellen ons dat we terecht komen in een periode ná het christendom en ná het modernisme. De termen postmodernisme en postchristendom benoemen vooral wat er verdwijnt, niet wat er komt. De termen zijn gekozen bij gebrek aan beter. De contouren van de nieuwe situatie worden zichtbaar, maar echt grip hebben we er nog niet op. Als we bekijken waar postmodernisme en postchristendom voor staan, houdt dit dan in het achterhoofd.

In de overgang

De overgangen naar postmodernisme en postchristendom voltrekken zich niet van de ene op de andere dag. De veranderingen zijn tientallen jaren geleden gestart en het zal nog even duren voor ze zijn afgerond. Nederland zit in een overgangsfase: sommige dingen zijn nog zoals ze vroeger waren, andere dingen zijn al veranderd. In de praktijk is dat lastig, want je hebt dan met twee zaken rekening te houden.

Die overgangen, wat merk je daarvan? Net als bij veel veranderingen worden ook postmodernisme en postchristendom het eerst zichtbaar bij jongeren en in de steden. Bij ouderen op het platteland zal echter nog niet zoveel merkbaar zijn van een postmoderne, postchristelijke levenshouding. Niettemin, de verwachting is dat met het verloop van de tijd steeds meer Nederlanders beïnvloed worden door het postchristendom en het postmodernisme.¹

Percentage van bevolking onder invloed van veranderingen ↑

¹ Het CBS schrijft: “Vanaf 1849 zijn in de volkstellingen alle gezindten opgetekend. [...] De onkerkelijken vormden in dat jaar minder dan 1% van de bevolking.” Het SCP schrijft: “Naar verwachting zal in 2020 72% van de bevolking buitenkerkelijk zijn.”

*“Postmodernisten zoeken voor-
bij de rede naar niet-rationele
manieren om te weten, dat
leidt tot een verhoogde status
van emoties en de intuïtie.”*

Stanley Grenz

POSTMODERNISME

De komst van al het verschrikkelijke?

Wat is postmodernisme? Voor veel mensen is het vooral een vage term, een term die ze associëren met het ontkennen van elke waarheid. Uit angst of onbegrip wordt postmodernisme regelmatig gelijkgesteld met alles wat slecht is.

“Het geven van onderwijs wordt elk jaar moeilijker, er komt een geslacht op dat cultuurbarbaar is, verwend, ongelovig, maar dat ook bij elke tegenslag zijn hulp zoekt bij een psychotherapeut. We lezen dagelijks over vandalisme, aanranding, moord, straatraces met dodelijke afloop.” Met deze opsomming schetste ds. L. J. Geluk, hervormd emeritus predikant te Rotterdam, een somber beeld van de uitingen van het postmodernisme.”²

Het postmodernisme verketteren is geen kunst, maar doet deze schets recht aan mensen die op een postmoderne manier in het leven staan?

Verschillen tussen modernisme en postmodernisme

Het postmodernisme valt alleen te begrijpen als je grip hebt op hoe het modernisme functioneert. Het modernisme is een levenshouding, een manier van denken, waarin alles draait om het bepalen van de waarheid. De veronderstelling is dat de waarheid overal, altijd en voor iedereen hetzelfde is: de waarheid is objectief. Het logisch denken, de ratio, staat centraal in het modernisme. Door onderzoek, door logisch denken en door categorisering zouden we grip kunnen krijgen op die waarheid. Het modernisme ziet de wereld als een beredeneerbaar en logisch geheel, men ziet de wereld als maakbaar en beheersbaar. Daarbij komt dat alles wat niet beredeneerbaar is, word gewantrouwd; wat je niet kunt verklaren, bestaat niet. God en geloof zijn in dat kader vaak weggeredeneerd.³

Het postmodernisme is een reactie op het modernisme, een kritische reactie. Het postmodernisme stelt dat wij niet objectief, maar subjectief naar de waarheid kijken: onze omstandigheden bepalen in sterke mate wat waar lijkt. Binnen het postmodernisme is er minder vertrouwen in onze logica, en het idee dat mensen de waarheid helemaal zouden kunnen grijpen en beheersen heeft afgedaan. Mede daarom is er binnen het postmodernisme meer ruimte voor gevoel, voor persoonlijke verhalen en voor de vraag of iets werkt in de praktijk.

² Uit het Reformatorisch Dagblad van 20 oktober 2006.

³ Dit gebeurde onder andere binnen de biologie (Darwin) en de sociologie (Marx).

“Zie hoe groot God is, buiten elk begrip, het getal van zijn jaren is ontelbaar.”

Job 36

Postmodernisten zijn ook wat cynisch over de maakbaarheid van de wereld, hun motto is ‘geen woorden maar daden’. Het postmodernisme draait niet om het ontkennen van een absolute waarheid, maar om het relativeren van het vermogen van mensen om die waarheid te ‘pakken’.

Om nog wat meer inzicht te krijgen, zetten we een aantal verschillen tussen modernisme en postmodernisme op een rijtje:

Modernisme <i>Vanaf de middeleeuwen tot ± 1960</i>	Postmodernisme <i>Vanaf ± 1960</i>
Ik kan de waarheid helemaal kennen.	De waarheid is groter dan ik kan bevatten.
Er bestaat een objectieve waarheid en die is voor iedereen en overal hetzelfde.	Hoe ik de waarheid zie is niet objectief, maar hangt van mijn omstandigheden af.
Wat waarheid is ontdek ik door zelf logisch na te denken, door helder te redeneren.	Wat goed is ontdek ik door gesprekken en door te kijken wat werkt bij anderen.
In m’n eentje kan ik bepalen wat waar is.	Als groep bepaal je wat je relevant vindt.
Als we de waarheid kennen, kunnen we van de wereld een perfecte plek maken.	Als mensen zijn we beperkt, we gaan geen weg vinden om de aarde perfect te maken.
Wat je zegt moet logisch zijn. Toespraken moet je systematisch opbouwen.	Toespraken moeten persoonlijk en oprecht zijn. Wat je zegt moet me vooral raken.
Ik geloof pas in het bovennatuurlijke als je het kunt bewijzen of beredeneren.	Goede kans dat er bovennatuurlijke zaken zijn die we niet kunnen beredeneren.
Instituten en het gezag helpen ons om de waarheid vast te houden. We kunnen daarom vertrouwen op wat de kerk zegt.	Instituten en gezag zijn verdacht, ze manipuleren vaak. De kerk geeft vooral regels en is er op uit zieltjes te winnen.
Wie bekleed is met gezag en logisch spreekt, wil ik volgen als mijn leider.	Alleen degene die in zijn leven waarmaakt wat hij gelooft, heeft mij wat te vertellen.
Het is niet logisch om de ene traditie te mixen met de andere. Niet doen dus.	Hoe meer diversiteit en tradities, hoe meer er zichtbaar wordt van de waarheid.

Ontwikkeling van het postmodernisme

De vroege wortels van het postmodernisme liggen rond 1850, toch heeft het postmodernisme zich pas na 1960 echt ontwikkeld.⁴ Een van de oorzaken is dat onze samenleving steeds diverser wordt. Via TV en internet horen we steeds meer meningen, steeds vaker ontmoeten we op straat mensen met een ander geloof, steeds meer wordt duidelijk dat ieder zijn eigen overtuiging heeft. Het postmodernisme kun je zien als een reactie op al deze diversiteit en al deze meningen: de waarheid is blijkbaar niet zo objectief en helder als we altijd dachten.

Ook de mislukking van ‘de grote ideologieën’ wordt gezien als oorzaak van het postmodernisme. Het communisme bleek een fiasco, het nazi-regime was een drama en ook het christendom heeft fouten gemaakt (kruistochten, slavenhandel, kindermisbruik). Deze mislukkingen maken

⁴ Kierkegaard en Nietzsche worden gezien als voorlopers van het postmodernisme. In de hermeneutiek zijn tussen de jaren vijftig en zeventig grote stappen gezet door mensen als Wittgenstein en Derrida.

“In een postmoderne omgeving wordt van de kerk verwacht dat ze in de praktijk laat zien hoe echt haar boodschap is.”

Stanley Grenz

duidelijk dat het knap lastig is om een perfecte wereld te scheppen, ook al denk je dat je de ideale overtuiging hebt. De mislukking van deze ideologieën draagt bij aan het wantrouwen tegenover instituten en tegenover ‘grote oplossingen’. De waarneming van postmodernisten is dat mensen die zeggen de waarheid te kennen en de wereld willen verbeteren, dat die mensen dat in de praktijk niet waar kunnen maken.

Om nog meer grip te krijgen op het postmodernisme zoomen we in op drie thema’s: het kennen van de waarheid, het vieren van diversiteit en de behoefte aan gemeenschap.

Het kennen van de waarheid

Kunnen we de waarheid wel écht kennen? Klein voorbeeldje: weten we wat God van christenen verwacht? Als je van een afstandje naar kerken in Nederland kijkt, dan wordt je daar al wat sceptisch over. Waarover bestaat geen onenigheid? De discussies variëren van zangsnelheid tot homohuwelijk, elke kerk heeft zijn eigen overtuiging. Een toeschouwer moet wel de conclusie trekken dat de waarheid lastig te grijpen is.

Wat bij kerken in het klein gebeurt, gebeurt ook in het groot. Welke geloof moet ik aanhangen: islam, boeddhisme of christendom? Ook dan blijkt dat iedereen er anders over denkt. En vaak spelen er ook nog machtspeletjes op de achtergrond, zo is in de geschiedenis gebleken!

Postmodernisten houden rekening met deze diversiteit aan meningen, met fiasco’s uit de geschiedenis en zijn daardoor cynischer geworden. Extreme postmodernisten stellen: “Er is geen waarheid!” De meeste mensen relativiseren: “Ieder zijn eigen waarheid, allemaal goed.” Steeds minder is er behoefte aan mensen die de waarheid zeggen te kennen, steeds meer aan mensen die door hun daden laten zien wat echt is.

Het vieren van diversiteit

Als de waarheid lastig te grijpen blijkt, komt er ruimte om te erkennen dat er van anderen te leren valt. Een afwijkende mening is dan een minder groot probleem. Veel postmoderne mensen gaan nog een stap verder: ze vieren het bestaan van diversiteit, het mixen van tradities wordt gewaardeerd! Voor wie er oog voor heeft is dat overal merkbaar: we proeven verschillende culturen door elkaar als we eten in hippe restaurants, in popmuziek worden verschillende muziekstijlen gemixt, in onze huizen staat een oosterse kast naast een moderne bank. Hoera voor diversiteit! Ook bij hippe feesten is er op alle mogelijke manieren sprake van het mixen van stijlen, van het vieren van diversiteit:

“De getransformeerde religie is fundamenteel van gedaante veranderd en ontwikkelt zich volgens sommige godsdienst-sociologen zelfs als een aan traditionele religie tegengestelde vorm.”

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

“In de kerk werd een dancefeest gehouden. Een eeuwenoude kerk die was aangekleed met hypermoderne lichtapparatuur, loungehoeken en beamers. Overal werden beelden geprojecteerd waarin oudgriekse godenbeelden figureerden naast moderne zonnebrillen. Tegen tien kwam de DJ binnen, op een groot paard (puur natuur) waarop een halve motorfiets (techniek) gemonteerd was. De muziek bestond uit een dancetrack, waar live een viool en piano doorheen speelden. Wat duidelijk was: hoe vreemder de contrasten, hoe hoger de waardering.”

Deze waardering van diversiteit wordt ook zichtbaar in christelijk Nederland. Denk bijvoorbeeld aan Opwekkingsconferenties en de EO, ook daar is ruimte ontstaan voor verschillende tradities, voor mensen die net iets anders geloven. Of denk aan de groeiende hoeveelheid dominees en voorgangers die middeleeuwse gebedenboeken, oosters-orthodoxe iconen en ietwat mystieke contemplatie waarderen.

Behoeftte aan gemeenschap

Postmodernisten hebben geen absoluut vertrouwen meer in de ratio van mensen. Juist daarom is er in het postmodernisme veel aandacht voor overleg en voor de praktijk. Die twee zaken geven nog enig houvast om te bepalen wat ‘waar’ is. Veel postmoderne mensen zijn daarom op zoek naar een gemeenschap, een gemeenschap waar ze kunnen ‘meekijken’ in het leven van anderen.⁵ Ze zoeken een gemeenschap waar je de waarheid niet alleen hoort, maar ook ziet gebeuren. Daarbij moet er uiteraard ruimte zijn voor dialoog, voor discussie.

De kerk en de overgang

Kan de kerk iets met het postmodernisme? Met het verlangen naar gemeenschap, met de mentaliteit van ‘geen woorden maar daden’, met de nieuwe openheid voor het bovennatuurlijke?

“Al enige tijd ontwikkelt de religiositeit van de Nederlanders zich van vaststaande antwoorden naar open vragen. Anders geformuleerd: van pauselijke encyclieken of de Heidelbergse Catechismus naar zoekgedrag en een ontvankelijkheid voor het waardevolle in allerlei uiteenlopende godsdienstige tradities. [...] Daarbij is de toetssteen in sterke mate de ervaringsdimensie, het zelf geraakt worden.”⁶

Als de kerk opgaat in de Nederlandse cultuur is het niet langer Christus’ kerk, tegelijk moet de kerk wel veranderen om relevant te zijn...haar boodschap en geschiedenis geven daar veel aanknopingspunten voor.

⁵ Zou dit een verklaring zijn voor de TV-programma’s over het ‘echte’ leven? Denk aan *De Bauers*, *Gewoon Jan Smit*, *Big Brother* en allerlei opvoed- en huwelijksprogramma’s.

⁶ Uit: *Geloven in het publieke domein* (2006) van de WRR, pagina 156-157.

“Typisch voor de Nederlandse samenleving is een [...] traditie waarin religieus kapitaal juist buiten de kerk is geïnvesteerd. Ik doel op de verzuiling waarin het christendom de Nederlandse cultuur diepgaand heeft beïnvloed...”

Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid

POSTCHRISTENDOM

Een cultuur gestempeld door geloof

We realiseren het ons niet altijd, maar de Nederlandse cultuur is sterk gevormd door het christelijk geloof. Op zondag hoeven veel mensen niet te werken, op onze munt staat de naam van God, kerken staan in het centrum van de steden, de jaartelling begint bij Christus en onze vakanties vallen op christelijke feestdagen. Zelfs in ons volkslied neemt God een prominente plaats in. Het christelijk geloof heeft een enorme invloed gehad op hoe we in Nederland leven.

Hoe is het zover gekomen? De bekering van de Romeinse keizer Constantijn in de vierde eeuw na Christus wordt als een omslagpunt gezien. Vanaf dat moment werd het christelijk geloof in Europa ondersteund door de staat. Tegen het einde van de vierde eeuw was het christendom zelfs staatsgodsdienst: bij je geboorte was je in principe christen. Christenen vormden na verloop van tijd de overgrote meerderheid in veel West-Europese landen. De kerken werden rond die tijd onderdeel van het establishment, ze kregen macht. Als gevolg daarvan konden christenen eeuwenlang een stempel drukken op onze samenleving. Kerk en staat raakten innig verstrengeld met elkaar.⁷

Christendom, een christelijke cultuur, ontstaat waar christenen in de meerderheid zijn en macht hebben. Merk daarbij op dat het christendom niet samenvalt met het christelijk geloof! Het christendom bestaat uit de culturele en maatschappelijke verschijningsvormen van het christelijk geloof, het is niet het christelijk geloof zelf.

Plussen en minnen

De periode van het christendom heeft goede en slechte kanten. Je kunt het bijvoorbeeld als goed zien dat christelijke normen en waarden de samenleving vormden.⁸ Daarnaast kende iedereen de verhalen en symbolen van het christelijk geloof. Maar het christendom heeft ook slechte kanten: tijdens de kruistochten werd bruto vermoord; ongelovigen werden gemarteld en verbrand tijdens de inquisitie; mensen werden eeuwenlang gedwongen christen te zijn en onderdeel van de kerk uit te maken; de slavenhandel is door christenen opgezet en verdedigd. Ook bij christenen is macht niet altijd in goede handen...

⁷ Een voorbeeld van deze verstrengeling: de afscheiding van de hervormde kerk door Hendrik de Cock in 1834 leidde nog tot vervolging van deze gelovigen door de staat, de overheid beschouwde een breuk in de kerk als een gevaar voor de eenheid van Nederland. Zie ook *Christendom in Nederland* (2006) van Museum Catharijneconvent.

⁸ De WRR ziet nog steeds plussen, men meldt: “In de sociaal-demografische segmenten doen de kerkgangers gemiddeld dubbel zo vaak vrijwilligerswerk als de niet-kerkgangers.”

“In de context van het toenemende contact en de dialoog met andere religies is ook het christendom zich als een ‘religie’ gaan zien, wat beschouwd moet worden als de erkenning van het feit dat ook het christendom een religie naast andere religies is...”

Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid

Van meerderheid naar minderheid

De situatie in Nederland is inmiddels veranderd. Christenen zijn niet meer in de meerderheid. In 1849 zag 1% van de mensen zichzelf als buitenkerkelijk, in 1958 24% en in 2004 was dat 64%. Dat betekent dat op dit moment slechts 36% van de mensen zichzelf als kerkelijk ziet. Het aantal mensen dat de kerk bezoekt is echter nog veel lager...

Behalve in de statistieken wordt ook in ons dagelijks leven duidelijk dat het christelijk geloof niet meer richtinggevend is. Winkels zijn vaker open op zondag, kerken worden gesloopt of verbouwd, steeds meer mensen hebben een ander geloof en slechts bij uitzondering fungeert de kerk nog als gesprekspartner voor de overheid. Daarnaast worden er voorstellen gedaan om op het suikerfeest iedereen vrij te geven, ten koste van een vrije dag op Pasen. En veel televisieprogramma's hebben niet zoveel meer op met christelijke normen en waarden. Christenen zijn niet meer in staat een stempel op de samenleving te drukken en de verstrengeling van kerk en staat verdwijnt.⁹

Een nieuwe situatie

Het einde van het christendom is merkbaar, het postchristendom staat voor de deur. Er ontstaat een nieuwe situatie; hoe die er uit zal zien valt nog niet te zeggen, maar we zien wel een aantal veranderingen:

- Christenen worden een minderheid en hebben daardoor minder macht, ze verliezen hun centrale positie.
- Er zijn steeds minder gedeelde normen en waarden, de cultuur van Nederland komt verder van christenen af te staan.
- De meeste mensen zijn niet meer bekend met de christelijke verhalen en symbolen. Ze weten niet wat er in een kerk gebeurt.
- Mensen hebben minder vooroordelen over geloven, er is een nieuwe nieuwsgierigheid naar wat het christelijke geloof eigenlijk inhoudt.
- Het is niet meer vanzelfsprekend om christen te zijn, je bent het niet meer ‘automatisch’ bij je geboorte. Minder naamchristenen.

Macht verandert geloof

Stuart Murray¹⁰ stelt dat de machtige positie waarin christenen zaten invloed heeft gehad op onze houding, op onze manier van kerk zijn, op ons lezen van de bijbel, op ons denken over zending, op alle onderdelen

⁹ De WRR meldt: “Ontvlechting van de verhouding tussen kerk en staat stond centraal in de 19^e eeuw.” Met de Nederlandse grondwet van 1848 werd de verstrengeling van kerk en staat sterk verminderd. Pas in 1983 werd de *Wet beëindiging financiële verhouding tussen kerk en staat* aangenomen, waarmee de laatste financiële banden werden doorsneden.

¹⁰ Stuart Murray heeft boeken geschreven over postchristendom, geeft les aan een Engelse universiteit en is betrokken bij gemeentestichting in verschillende steden in Engeland.

“Als mensen zich niet op hun gemak voelen in een omgeving zullen ze niet willen komen of uitgenodigd willen worden. Iemand uitnodigen voor de kerk is nu bijna net zo bijzonder als een hetero uitnodigen voor een gaybar.”

Steve Collins

van ons christen zijn. De kerk moet naar zijn overtuiging stilstaan bij de invloed van die macht; onze denkbeelden moeten door de wasmachine. Nu het christendom ten einde komt moeten we volgens Murray weer leren hoe het is om als minderheid te functioneren. Daarnaast moeten veel dingen die christenen normaal vinden tegen het licht worden gehouden. Murray geeft een aantal voorbeelden, hier volgen er drie:

- In een maatschappij waarin nagenoeg iedereen christen is, is er geen noodzaak om oog te hebben voor mensen buiten de kerk en voor vernieuwing. Zou het hieraan liggen dat we veel leraren en herders kennen en weinig apostelen die nieuwe initiatieven nemen?
- Als de kerk veel macht heeft en rijk is, komt het vaak niet gelegen om Jezus' radicale ideeën over 'de minste zijn' en rijkdom op de voorgrond te plaatsen. Is het zo dat we Jezus' ideeën over macht en rijkdom onvoldoende aandacht hebben gegeven?
- In geestelijke liederen wordt nogal eens gesproken over legers, over dood en over geestelijke oorlogsvoering. Veel christenen zien dat als normaal, maar hoe klinkt dit in de oren van mensen die de kerk associëren met kruistochten, slavernij en machtsmisbruik?

Huilen of juichen?

Dat het christendom ten einde komt is een feit, we kunnen wel kiezen hoe we daarmee omgaan. Stuart Murray noemt wat mogelijkheden:

- We kunnen langdurig rouwen over het einde van het christendom. We verliezen tenslotte allerlei voordelen en zekerheden.
- We kunnen leren de toekomst in Gods handen te leggen, in plaats van te steunen op zekerheden in onze maatschappij.
- We kunnen bidden en smeken of God de oude situatie wil herstellen, of Hij het christendom in ere wil herstellen.
- We kunnen als christenen opnieuw leren leven in de marges van de samenleving en van daaruit van betekenis proberen te zijn.
- We kunnen vieren dat het christendom teneinde komt, want het geeft nieuwe kansen om mensen te bereiken met Gods genade.
- We kunnen onszelf kritisch onderzoeken op de niet-wenselijke invloeden van het christendom op ons denken en doen.
- We kunnen onze aandacht verplaatsen van het vasthouden van de oude situatie naar het bereiken van nieuwe mensen.

Ons geloof daagt ons uit om niet te lang te rouwen over het verdwijnen van het christendom. Het daagt ons uit om te zoeken naar nieuwe mogelijkheden om van betekenis te zijn, als kerk en als christen.

“Ik heb ‘t! We beperken de boodschap gewoon tot ‘goed zijn voor elkaar’. Dat concept maakt ‘t geloof vast weer aantrekkelijk!”

Dokus

EMERGING CHURCH

Aanpassing van de kerk

Als we op een rijtje zetten wat er de afgelopen jaren is veranderd, dan is dat verassend veelomvattend. Er zijn veranderingen opgetreden in houding, kennis en vaardigheden. Instituten worden gewantrouwd, de waarheid is minder vastomlijnd, mensen hebben minder kennis van het christelijk geloof, vervoer en communicatie zijn eenvoudiger, de diversiteit is groter, de positie van christenen is veranderd, er is een nieuwe behoefte aan spiritualiteit en gemeenschap. En nog veel meer.

Deze veranderingen kunnen niet zonder gevolgen voor de kerk blijven. En dat blijven ze ook niet. Kerken passen zich aan, hoewel de diepgang van deze aanpassingen vaak beperkt is. Een voorbeeld daarvan vormen de Alphacursussen, deze cursussen sluiten uitstekend aan bij de behoefte aan gemeenschap, dialoog en de belangstelling voor spiritualiteit; tegelijkertijd is het grootste probleem van de cursus dat mensen ná de cursus geen aansluiting vinden bij de kerk.¹¹ Het verschil tussen de opzet van de cursus en de opzet van de kerk is vaak te groot. De kleinschaligheid, de ruimte voor gesprek, de begrijpelijke taal en de thematische behandeling van onderwerpen zijn in veel kerken niet zo aanwezig als in de Alphacursus.

Een ongeorganiseerd gesprek

De kerk zal anders moeten functioneren om weer aansluiting te vinden bij de maatschappij. Internationaal gezien is er een steeds grotere groep mensen die daarom over nieuwe vormen van kerk-zijn nadenkt. Deze beweging wordt aangeduid als ‘emerging church’. Mensen binnen deze beweging zien emerging church niet als een organisatie, maar als een gesprek, een ongeorganiseerd gesprek. Er is geen vast tijdstip voor het gesprek, geen centrale geloofsbelijdenis, geen hoofdkwartier, geen formele leider en geen bankrekening.

Maar waar draait emerging church dan om? Wat bindt deze mensen? De binding ligt in het zoeken naar nieuwe kerkvormen, men denkt na over een nieuwe ecclesiologie. Daarbij vormt alles wat met nieuwe kerkvormen samenhangt onderdeel van het gesprek. Dit gesprek verloopt via vooral weblogs, ontmoetingen en boeken. Opvallend is dat veel mensen die zich met emerging church bezighouden orthodoxe wortels hebben, velen hebben een reformarische of evangelische achtergrond.¹²

¹¹ Tegelijkertijd is in Engeland de Alphacursus alweer ingehaald door de werkelijkheid. De Alphacursus blijkt o.a. teveel kennis over het christelijk geloof te vooronderstellen.

¹² Opvallend is dat juist deze kerken zijn ontstaan tijdens het modernisme, ze zijn er vaak mee verstrengeld. Dat maakt de noodzaak tot aanpassing juist in die kerken erg groot.

“Onze inzetbaarheid en waarde voor het Koninkrijk zijn niet afhankelijk van wat en hoeveel we bezitten in materiële zin. Misschien is onze bruikbaarheid juist wel omgekeerd evenredig met de omvang van ons bezit.”

Hans van der Lee

Definitie

Naar de emerging church is nog weinig systematisch onderzoek gedaan. De definities van wat de emerging church is lopen mede daardoor sterk uiteen. Sommigen zien alle vormen van kerkvernieuwing als onderdeel van emerging church. Gemeentes die aan de slag zijn met Willow Creek, Purpose Driven of muzikale vernieuwing vallen dan binnen de definitie.¹³ De meeste deelnemers aan het gesprek definiëren de beweging echter smaller; zij benadrukken dat het hebben van hippe muziek, een beamer, huiskringen en een pakkend onderwijsprogramma niet voldoende zijn om emerging te zijn.

Eén boek wordt momenteel als toonaangevend gezien in het definiëren van emerging church, het is het boek van Eddy Gibbs en Ryan Bolger.¹⁴ Zij stellen: “Emerging churches zijn missionaire gemeenschappen die binnen de postmoderne cultuur Jezus willen volgen.” Gibbs en Bolger noemen drie hoofdkenmerken van de emerging church en werken deze uit naar nog zes kenmerken. Wij kijken hier naar de drie kenmerken:

- Het leven en de leer van Jezus staan centraal
- Het onderscheid tussen de kerk en de wereld wordt opgeheven
- Het leven als gemeenschap is van groot belang

Jezus centraal: een holistische benadering

Veel mensen binnen de emerging church-beweging stellen dat niet alleen de vorm een probleem is bij het bereiken van buitenkerkelijken, maar dat er ook theologisch en praktisch accenten moeten verschuiven.

Het modernisme was erg gericht op geloven in een abstracte waarheid. Dat is nog steeds zichtbaar in kerken die een sterke focus hebben op hun geloofsbelijdenis en onderwijs, veel orthodoxe gemeentes hechten er sterk aan dat ‘de waarheid’ verteld en verdedigd wordt. Helaas blijven andere zaken daarbij snel buiten beeld. Typerend is een recent onderzoek van Bert Roor naar de plaats van diaconaat in evangelische gemeentes.¹⁵ Roor concludeert dat diaconaat veelal een lage prioriteit heeft. Binnen het postmodernisme is dat steeds minder acceptabel, het postmodernisme is sterk gericht op ‘geen woorden, maar daden’.

¹³ Stuart Murray heeft tijdens lezingen duidelijk gemaakt dat hij voorstander is van een brede definitie van emerging church. Het voordeel daarvan is dat velen aan het gesprek over kerkvernieuwing kunnen deelnemen.

¹⁴ Gibbs, Bolger (2006). *Emerging churches: creating community in postmodern culture*.

¹⁵ B. Roor (2005). *Evangelisch diaconaat: bestaat dat nog wel?* Verkrijgbaar via de website van de Evangelische Alliantie. Het onderzoek is gedaan onder CAMA-gemeentes.

“Van u is de hemel, van u ook de aarde, de wereld met alles wat er leeft, hebt u gegrond.”

Psalm 89

Aandacht voor de praktijk is overigens niet alleen nodig als reactie op het postmodernisme. Deze aandacht voor de praktijk heeft oude papieren. Hans Küng stelt met betrekking tot de vroege kerk vast: “In dit opzicht was het juiste leven (orthopraxie) in het concrete leven van alledag van de gemeente toch belangrijker dan de juiste leer (orthodoxie) - een hoofdoorzaak voor het onverwachte succes van het christendom.”¹⁶

In theologisch opzicht stellen velen dat de evangeliën teveel in de schaduw van Paulus staan in de huidige kerk. Persoonlijke redding krijgt teveel aandacht en de missie van Jezus zoals verwoord in Lucas 4:18-19 te weinig. Gods doel met de wereld is door veel kerken versmald tot het geven van ‘hemeltickets’ aan individuen. Volgens emerging church-betrokkenen moet de focus niet liggen op persoonlijke redding, maar op het Koninkrijk van God in bredere zin. Dat omvat persoonlijke redding, maar is tegelijkertijd veel breder dan dat: het gaat dan om het helpen van armen, het opkomen voor mensenrechten en het bijdragen aan een goed milieu; het gaat om een holistische benadering. Voor Jezus’ leven in afhankelijkheid van God en voor Zijn radicale leer over rijkdom en macht is binnen de emerging church relatief veel aandacht.

Onderscheid tussen kerk en wereld opheffen

Tijdens het modernisme werden veel zaken gesystematiseerd en gecategoriseerd. Alles in een apart vakje met een apart label. Dat is een manier om te beheersen, om grip op de waarheid te krijgen. Het problematische ervan is dat door die categorisering het natuurlijke tegenover het bovennatuurlijke kwam te staan, de ratio tegenover het gevoel, het publieke tegenover het private, de kerk tegenover de wereld en geloof tegenover wetenschap. Het leven raakte gefragmentariseerd.¹⁷ In het postmodernisme en binnen de emerging church neemt men afstand van deze hokjesgeest. De emerging church stelt: “Alles is van God, God heeft alles gemaakt en werkt door alles heen.”

Het opheffen van het onderscheid tussen kerk en wereld wordt bijvoorbeeld zichtbaar in waardering voor de wetenschap en het gebruik van seculiere kunst, muziek en film in kerkdiensten. Maar let wel, het opheffen van het onderscheid gaat verder dan het ‘opleuken’ van de kerkdiensten. Niet alleen krijgt het ‘wereldse’ ruimte in de

¹⁶ H. Küng (2001). *De katholieke kerk. Een geschiedenis*. Pagina 52.

¹⁷ Zie ook het rapport *Geloven in het publieke domein* (2006) van de WRR. Men stelt: “Moderne mensen hebben met diverse domeinen van doen die veelal een eigen ontwikkeling kennen en zich niet laten samenvoegen tot een harmonieus geheel. In die zin is het moderne leven altijd een gebroken bestaan.”

“Het schandaal van de kerk is dat wat Christus heeft gedaan niet meer levensveranderend is, maar levensverbeterend. We hebben de kracht en vreugde verloren die échte discipelen voortbrengt en we zijn verworpen tot religieconsumenten...”

John Sentamu

kerk, ook is er erkenning voor het feit dat God buiten de kerk om aan het werk is. Gods goedheid, wijsheid en majesteit zijn op allerlei manieren zichtbaar buiten de kerk: in mensenlevens, in kunst, dans, design, wetenschap en in de natuur. Het is dan ook goed mogelijk God te ontmoeten buiten de kerk, in een café, danceclub of huiskamer. Het onderscheid tussen wat heilig en wat werelds is vervaagt. Niet alles in de wereld is goed en moet overgenomen worden, maar christenen hoeven niet bij voorbaat wantrouwend te staan tegenover wetenschap, kunst en nieuwe media.

Leven als gemeenschap

Kerken functioneren te vaak als een organisatie die geestelijke diensten levert aan individuen, zo stelt de *emerging church*.¹⁸ De kerk is daarmee verworpen tot een activiteitencentrum dat los staat van de rest van het leven. De *emerging church* hecht aan de verbondenheid met het leven en geeft daarom een centrale plek aan het beleven van gemeenschap. Het draait om intieme relaties, om het delen van het leven. De gemeenschap die Jezus had met zijn discipelen en de eerste kerk uit Handelingen 2 gelden daarbij als voorbeelden. In die gemeenschap, in het dagelijks leven wordt ervaarbaar hoe goed God is.

Er zijn verschillende vormen waarin de aandacht voor gemeenschap zichtbaar wordt. Sommige *emerging churches* hebben vrij ‘normale’ kerkdiensten, maar dan met extra aandacht voor onderling gesprek of gezamenlijke rituelen. Andere *emerging churches* krijgen vorm doordat mensen in één groot pand gaan wonen, het leven van alledag met elkaar delen en mensen in crisis opvangen. Sommige *emerging churches* krijgen vorm als een open discussieavond in een café, anderen starten een jongerencentrum in een achterstandswijk en bouwen van daaruit aan relaties met jongeren. Ook huiskerken, groepen mensen die elkaar wekelijks bij iemand thuis ontmoeten, worden als *emerging churches* gezien.

De kerkvisie van de *emerging church* komt ten diepste voort uit de aandacht voor het Koninkrijk van God. Het bijdragen aan het Koninkrijk wordt gezien als eerste prioriteit. De kerk is ‘slechts’ een instrument om Gods Koninkrijk al enigszins op aarde zichtbaar te maken, de kerk is geen doel in zichzelf.¹⁹ Het draait daarom niet om de kerk als zichtbaar gebouw of herkenbare denominatie, maar om de mate waarin de samenleving iets merkt van de aanwezigheid van een groep christenen.

¹⁸ Treffend is een voorganger die zei dat hij zich bij de voorbereiding van diensten meer verwant voelde met Joop van den Ende dan met Jezus.

¹⁹ De ruimte ontbreekt om de eschatologische dimensie van dit gegeven uit te diepen.

“Een geest van genereuze orthodoxie wordt geboren uit de wetenschap dat, ondanks dat de kerk georiënteerd is op de leer, de focus altijd op het evangelie moet liggen.”

Stanley Grenz

Meer karakteristieken

Gibbs en Bolger hebben bovenstaande kenmerken verder uitgewerkt in hun boek. We zoomen hier kort in op nog drie andere kenmerken:

- Van attractional naar incarnational
- Het principe ‘one size fits all’ wordt losgelaten
- Ruimte voor theologische verschillen

Als eerste kenmerk: de verschuiving van attractional naar incarnational. Veel reguliere kerken proberen mensen van buiten naar binnen te krijgen door bijvoorbeeld laagdrempelige kerkdiensten. Uitgangspunt is daarbij dat de kerk niet fundamenteel verandert.²⁰ Emerging churches kiezen veelal voor een andere benadering: ze willen incarnational te werk gaan. Zoals Jezus helemaal Jood onder de Joden werd, zo willen emerging churches helemaal onderdeel zijn van de omringende cultuur. Concreet wordt dit zichtbaar bij gemeentestichting. Dat begint dan niet met het organiseren van een reguliere kerkdienst - met de liturgie en geloofsbelijdenis van de moederkerk - maar met het integreren in de lokale gemeenschap: mensen verhuizen naar de wijk, worden lid van de plaatselijke voetbalclub en sturen hun kinderen naar de lokale school. Vanuit deze integratie kunnen relaties ontstaan en uiteindelijk een kerk. Een kerk die dan wellicht geen zondagse diensten heeft, maar bijvoorbeeld vrijdagavond samenkomt in een café. Op deze manier is niet de moederkerk bepalend voor de vormgeving van de nieuwe kerk, maar de gemeenschap waarbinnen de kerk een rol vervult.²¹

Als tweede kenmerk: het principe ‘one size fits all’ wordt losgelaten. Veel kerken streven ernaar dat iedereen zich thuis voelt in de kerkdienst. De praktijk is echter weerbarstig, veel evangelische en reformatorische kerken bestaan grotendeels uit senioren en gezinnen uit de blanke middenklasse. De openheid en diversiteit die men nastreeft blijkt vaak meer hoop dan realiteit te zijn. De vormen waarbij Nederlanders zich thuis voelen, blijken zo ver uit elkaar te liggen dat ze lastig te verenigen zijn in één kerkdienst. En waar dat wordt geprobeerd is het resultaat vaak een veilig compromis, met als gevolg dat inderdaad de blanke middenklasse zich aangesproken voelt. In de emerging church wordt het principe ‘one size fits all’ vaak losgelaten, overigens zonder dat dat betekent dat de principiële openheid van een christelijke geloofsgemeenschap in het geding is. Het loslaten van dit principe betekent niet dat bepaalde mensen niet naar binnen mogen.

²⁰ De aandacht blijft gericht op de zondagmorgendienst, de dominee en het gebouw.

²¹ Merk op dat als op deze manier met gemeentestichting wordt omgegaan, het onmogelijk is vooraf te zeggen hoe de gemeente precies gaat functioneren.

*“Begin met de kerk en de missie
gaat waarschijnlijk verloren.
Begin met de missie en
waarschijnlijk vind je de kerk.”*

Mission-shaped church

Als derde kenmerk: ruimte voor theologische verschillen. Veel emerging church-initiatieven werken niet met een vaste geloofsbelijdenis, vaak is er ook relatief veel ruimte voor theologische verschillen. Men omarmt vaak wel de oude geloofsbelijdenissen en put uit de traditie van verschillende takken van het christendom, maar men heeft veelal geen behoefte om tot een eigen geloofsbelijdenis te komen (met alle ‘microtheologie’ die daar vaak bij hoort). Het past niet in het postmodernisme om ‘de waarheid’ vast te leggen in een abstracte geloofsbelijdenis en als men dat al doet, kiest men vaak voor een verhalende of narratieve benadering. Daarbij wordt een poging gedaan aan te geven hoe de gemeente in ‘het grote christelijke verhaal’ past.

Alles bij elkaar moet vastgesteld worden dat kerk-zijn binnen de emerging church-beweging niet draait om een bepaalde traditie, activiteit of geloofsbelijdenis. Het draait om het zichtbaar maken van Gods liefde en goedheid in de wereld, in verbondenheid met de cultuur en met oog voor mensen in de marge van de samenleving. Qua vormen is er daarbij sprake van een grote diversiteit. De tijd zal leren of de benadering van de emerging church een vruchtbare benadering is.

Emerging church in Nederland

In Nederland is de ervaring met de genoemde uitgangspunten beperkt. De emerging church is hier een jonge beweging, de meeste initiatieven zijn niet ouder dan een jaar of vijf. Een paar voorbeelden van initiatieven die werken met (enkele) emerging church-uitgangspunten:

- In Den Bosch leidt een echtpaar een huiskerk. Ze hebben veel contacten met de buurt. De huiskerk groeit dusdanig dat er binnenkort gesplitst moet worden. Het blijkt dat deze kerkvorm een ander type mensen aanspreekt als reguliere kerken.
- In Den Haag is een gemeentestichtingsteam gestart in Spoorwijk. Er is veel tijd geïnvesteerd in het onderdeel worden van de wijk. Elke zondag is er een brunch en men organiseert regelmatig wijkfeesten. In het Zeeheldenkwartier is men onlangs ook van start gegaan.
- In Rotterdam is Youth for Christ een jongerencentrum gestart in een achterstandwijk. Er zijn na verloop van jaren flink wat Antilliaanse jongeren tot bekering gekomen. Omdat aansluiting bij bestaande kerken niet haalbaar bleek is men zelf diensten gestart.
- In De Lier zijn twee echtparen een kerk gestart die is gericht op jongeren. Men startte met een introductiecursus die gekoppeld was aan de film ‘The Chronicles of Narnia’. Enkele jongeren zijn tot bekering gekomen en hebben zich laten dopen.

- In Eindhoven werken twee jonge mannen aan een nieuwe kerk. Naast samenkomsten in huizen komt men nu ook samen in een café. De aanzet werd gegeven door contacten in b.v. het fitnesscentrum.
- In Amsterdam is met steun van traditionele kerken 'een netwerk van sociale en culturele activiteiten' opgezet. Men richt zich op jonge hoogopgeleide mensen en organiseert nu ook kerkdiensten.

Bij alle initiatieven blijkt dat het bereiken van ongelovigen niet alleen een kwestie van nieuwe vormen is, maar dat het vraagt om een andere houding, levensstijl en theologie. Zaken als gemeenschap, avondmaal, lidmaatschap, doop en aanbidding komen in een ander licht te staan.

Gemeentestichting of kerkvernieuwing?

De veranderingen die nodig zijn om de kerk weer aansluiting te laten vinden bij de samenleving zijn behoorlijk fundamenteel, waarschijnlijk zo fundamenteel dat veel van de huidige kerkgangers zich niet prettig zullen voelen in een kerk die zich hierop aangepast heeft.

Hoewel bestaande kerken er niet altijd in slagen aansluiting te vinden bij de rest van Nederland, zijn ook die kerken van waarde, ook daar ontmoeten mensen God. Moet het roer daar radicaal om? Dat is waarschijnlijk niet haalbaar en gaat ten koste van de mensen die daar nu kerken. Daarom: zowel kerkvernieuwing als gemeentestichting zijn nodig. Als beiden aandacht krijgen, geeft dat aan traditionele kerken ruimte om te veranderen in een tempo dat past bij de betreffende gemeenschap. Nieuwe gemeentes kunnen daarentegen makkelijker experimenteren en sneller actie ondernemen; van nature hebben ze minder tradities en zijn ze sterker georiënteerd op de omgeving.²²

Kerkvernieuwing en gemeentestichting kunnen elkaar versterken. Traditionele kerken kunnen gebruik maken van methodes die in nieuwe gemeentes blijken te werken, terwijl nieuwe gemeentes gebruik kunnen maken van de stabiliteit en kennis van traditionele kerken.

Het is goed te zien dat ook in Nederland getracht wordt bestaande kerken te vernieuwen en aansluiting te laten vinden bij de rest van Nederland.²³ Daarbij komen steeds meer kerkgenootschappen tot de conclusie dat ook gemeentestichting aandacht verdient.²⁴ Gezien de kloof tussen kerk en samenleving lijkt dat geen overbodige luxe.

²² Lees meer over de kansen en bezwaren rond gemeentestichting in het artikel van Tim Keller *Het cruciale belang van het planten van nieuwe kerken* (2000).

²³ Denk bijvoorbeeld aan Willow Creek, aan de Alphacursus en Doelgericht Leven.

²⁴ De Christelijk Gereformeerde Kerken, de Protestantse Kerk, de Unie van Baptisten-gemeenten en de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten werken hieraan.

UITLEIDING

Hoe staan mensen in Nederland in het leven? Hoe kan ik mensen helpen Jezus te ontmoeten? Kan de kerk beter functioneren? Doe ik recht aan wat de bijbel mij wil zeggen?

Tja...na negen maanden nadenken, lezen, meemaken en praten, kan ik niet zeggen dat ik kant-en-klare antwoorden heb op deze vragen. Tegelijkertijd is er wel een wereld voor me opengegaan. Ik heb veel geleerd en wat ik heb geleerd heeft veel bij mij in beweging gezet. Er zijn dingen veranderd in hoe ik met geld omga, waar ik tijd aan besteed, hoe ik met mijn burens omga, hoe ik naar de cultuur in Nederland kijk en hoe ik over de kerk denk.

Het liefst zou ik alles zo organiseren dat al mijn ideeën bij elkaar komen en vandaag nog praktisch worden. Op onderdelen kan ik ook al wat proberen, fouten maken en opnieuw proberen...maar een masterplan schrijven om het allemaal in één klap realiteit te maken, dat gaat niet werken. Incarnationeel werken begint bij het contact maken met mensen uit je omgeving, je aan hen aanpassen, hen leren waarderen zoals ze zijn, tijd beschikbaar stellen en Jezus' liefde uitleven...op al die vlakken heb ik nog veel te leren. Activiteiten organiseren kan ik wel, maar dat verdwijnt nu naar de achtergrond.

Wat betreft het vervolg heb ik nog veel vragen. Is het de bedoeling dat ik nog meer tijd neem om na te denken en te onderzoeken? Mag ik nieuwe initiatieven ontplooiën? Mag ik bijdragen aan de vernieuwing van de gemeente waar ik nu toe behoor? Ik weet het niet. Wel leer ik steeds meer dat God zijn kerk zélf bouwt en dat mijn belangrijkste taak is om op Hem gericht te zijn. Ik ben benieuwd wat Hij gaat doen...

Wil je reageren op wat je gelezen hebt? Ik vind het leuk wat te horen. Suggesties, verbeteringen en keiharde kritiek, het is allemaal welkom. Via www.jezusvolgen.nl/nederlandverandert kun je een bericht sturen.

Martijn Vellekoop
Naaldwijk, december 2006

VERDER LEZEN

Wil je meer weten? Hier volgt een overzicht van bronnen. Veel van de documenten staan ook op www.jezusvolgen.nl/nederlandverandert.

Postmodernisme

- Boek: Wil je meer grip krijgen op het postmodernisme, lees dan eens *A primer on postmodernism* (1996) van Stanley Grenz. Grenz is een evangelisch theoloog en heeft veel geschreven over de invloed van het postmodernisme op theologie en de geloofsgemeenschap.
- Boek: Brian McLaren fungeert als een van de koersbepalers van emerging church. In *Church on the Other Side* (2000) is hij erg hap-snap, maar geeft hij wel een leuke schets van het postmodernisme.
- Boek: in *Theology of the Old Testament* (1997) gaat Brueggemann in op de ontwikkeling van het postmodernisme en de gevolgen voor de theologie. Hij illustreert de tijdgebondenheid van wat we als waarheid zien. Zware theologische kost, maar wel erg inzichtrijk en uitdagend. Lees bijvoorbeeld eens pagina 1 tot 120 en 707 tot 750.
- Internet: op www.wikipedia.org vind je veel over postmodernisme.

NL

Postchristendom

- Artikel: in 2006 verscheen in CV Koers een artikel van Stefan Paas over nieuwe uitdagingen voor de kerk met de titel *Een snufje zout*. www.cvkoers.nl/artikelen/een_snufje_zout.php
- Boeken: Stuart Murray is een van de best ingevoerde schrijvers wat betreft postchristendom. Hij werkt ook mee aan een omvangrijke serie boeken over postchristendom. Twee reeds verschenen boeken zijn *Post-christendom* (2004) en *Church after Christendom* (2005).
- Studiegids: om snel grip te krijgen op postchristendom heeft Murray een studiegids/samenvatting gemaakt. Deze is te vinden op een website waar meer nuttig materiaal te vinden is: www.anabaptistnetwork.com/pdf/afterchristendomguide.pdf
- Rapport: het Sociaal en Cultureel Planbureau bracht een rapport uit dat inzicht geeft in de ontkerkelijking in Nederland. De titel is *Godsdienstige Veranderingen in Nederland* (2006). Op internet: www.scp.nl/publicaties/boeken/9037702597/Godsdienstige_veranderingen.pdf
- Artikel: het Centraal Bureau voor de statistiek publiceerde in *Maandstatistiek van de bevolking* (juni 2001) een artikel *Religie in historisch perspectief*, met gegevens vanaf 1829.
- Rapport: lees over de terugkeer en verandering van religie in het rapport *Geloven in het publieke domein* (2006) van de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid (www.wrr.nl).

NL

NL

NL

NL

AANRADER

Emerging church

AANRADER

- Lezing: Scot McKnight gaat in een lezing in op *What is the Emerging Church?* (2006). Internet: foolishsage.com/wp-content/uploads/McKnight%20-%20What%20is%20the%20Emerging%20Church.pdf
- Weblogs: bekijk eens de weblogs op post-evangelisch.typepad.com, www.jesuscreed.org en filipdecavel.wordpress.com. NL
- Boek: Eddy Gibbs en Ryan Bolger schreven het toonaangevende boek *Emerging Churches* (2006) op basis van jaren onderzoek.
- Boek: Michael Frost en Alan Hirsch schreven over het bereiken van ongelovigen in de 21^e eeuw, *The Shaping of Things to Come* (2003).
- Netwerk: Matthijs Vlaardingebroek organiseert netwerkvondens om verder te praten. Mail hem daarover op matt.linds@hetnet.nl. NL
- Artikel: Walter Henegar schreef een kritisch artikel over emerging, lees *More than a Fad: Understanding the Emerging Church* (2006). www.byfaithonline.com/CC/CDA/Content_Blocks/CC_Printer_Friendly_Version_Utility/1,,PTID323422|CHID664014|CID2205592,00.html
- Websites: in Engeland wordt grootschalig geëxperimenteerd met nieuwe kerkvormen. Lees hierover op www.urbanexpression.org.uk en op www.freshexpressions.org.uk/section.asp?id=15.
- Boek: een prikkelend betoog over de kerk van de toekomst, lees eens *Liquid church* (2002) van Pete Ward.
- Boek: Daniël de Wolf, een jongerenwerker in Rotterdam, schreef over zijn praktijkervaringen, lees *Jesus in de Millinix* (2006). NL
- Boek: Wolfgang Simson schreef over de niet-institutionele oorsprong van de kerk, lees eens *Huizen die de wereld veranderen* (2001). NL

Overige

AANRADER

- Boek: voor bestaande kerken schreef Stefan Paas een degelijk boek over de missionaire opdracht van de kerk, met als titel *De werkers van het laatste uur* (2004). NL
- Thesis: Teun van der Leer studeerde af met een thesis over de minimumeisen voor kerk zijn, lees eens *De kerk op haar smalst* (2006). NL
- Artikel: Tim Keller schreef een kort en helder artikel over gemeentestichting, het is vertaald naar het Nederlands. Lees *Het cruciale belang van het planten van nieuwe kerken* (2000). NL
www.cgk.nl/content/evangelisatie/resources/Planten%20van%20nieuwe%20kerken.pdf
- Boek: lekker uitdagend, *Volg jij Mij* (2005) van Hans van der Lee, over het Koninkrijk, discipelschap en omgaan met geld en bezit. NL
- Artikel: CV Koers keek mee bij megakerken in de Verenigde Staten en kwam tot de conclusie dat ook daar nieuwe visie ontstaat. NL
www.cvkoers.nl/artikelen/laagdrempelige_diensten_of_spirituele_gemeentestichting.php
- Boek: over de contextualisatie van het evangelie in Nederland schreef Stefan Paas *Jesus als Heer in een plat land* (2002). NL

